

С. Галашко

м. Рівне

ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОГРАМ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ІНВАЛІДІВ В УМОВАХ РИНКОВИХ ВІДНОСИН

Вступ. Інвалідність є соціальним явищем, уникнути якого не може жодне суспільство. В усьому світі ті чи інші можливості обмежено приблизно у кожній десятій людини. З них майже 470 млн. людей працездатного віку [4–4]. Ці дані свідчать про масштабність та глобальний характер проблеми інвалідності.

Згідно з офіційною статистикою в Україні кількість інвалідів коливається в межах 6,3 % населення (майже 3 млн. осіб), із них 153 тис. дітей. Виходячи з наведених даних, кожен 18-ий громадянин України — інвалід, тобто людина, яка потребує допомоги та підтримки від держави не лише у грошовому еквіваленті, а й особливого планування житла, облаштування громадського

транспорту, забезпечення технічними та іншими засобами реабілітації, виробами медичного призначення, сприяння у здобутті освіти, професійних знань, працевлаштування, медичних і культурних послуг.

Сьогодні інваліди належать до найбільш незахищених категорій населення. Тому пріоритетним напрямом соціальної політики залишається захист найбільш вразливих громадян. У вирішенні даної проблеми значна роль належить фінансовому забезпеченню програм соціального захисту осіб з особливими потребами.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання фінансового забезпечення програм соціального захисту людей з обмеженими можливостями на сучасному роз-

витку суспільства тією чи іншою мірою досліджуються у працях відомих учених у галузі соціального захисту, зокрема таких як, В. Андрущенко, С. Юрій, В. Бондар, М. Дімітрова, Л. Качан, М. Мальчик, О. Косенко та ін.

Вивченню даної проблеми в Україні з точки зору правового регулювання відносин у сфері соціального обслуговування та соціального забезпечення приділяють також увагу фахівці-юристи — В. Венедиктов, П. Пилипенко, О. Процевський, Н. Болотіна, Т. Герасимов, Б. Сташків, В. Тарасенко, ін.

Оскільки проблеми фінансового забезпечення соціального захисту інвалідів в Україні в останні роки нинішнього десятиліття постають особливо гостро, що пов'язано, як з нестабільною економічною ситуацією в країні, так, подекуди, і неможливістю отримання повноцінної достовірної інформації, то це питання потребує окремого, більш детального вивчення, як на державному, так і місцевому рівнях.

Формування мети статті. Дослідження джерел фінансування програм соціального захисту інвалідів в умовах трансформації економіки та аналіз фактичного становища людей з обмеженими можливостями в Україні.

Виклад основного матеріалу. Із кожним роком спостерігається тенденція до збільшення чисельності інвалідів. За останні п'ять років їх кількість в Україні зросла майже на третину. Причини різні: це й патологія, низький рівень життя населення, травматизм на виробництві, ДТП, високий рівень захворюваності [1–5].

Проте, слід відмітити, що офіційні статистичні дані не відповідають реальному стану подій. Невідповідність офіційної статистики обумовлена відсутністю належного моніторингу стану людей з інвалідністю в Україні, а в окремих випадках і небажанням людей з обмеженими можливостями отримати інвалідність. Часто це пояснюється складністю проходження медичних комісій, необізнаністю людей з інвалідністю щодо власних прав та ін. Також однією із вагомих причин невідповідності офіційної статистики є те, що ціла низка медичних діагнозів, пов'язаних з обмеженням життєдіяльності людини, не дає права на отримання статусу інваліда, як-от: онкологія, ВІЛ, розумова відсталість, туберкульоз тощо.

Багато людей за власним переконанням не хоче отримувати статус інваліда, хоча така необхідність у них існує, наприклад, в Україні хворі на епілепсію не мають змоги здобувати освіту в навчальних закладах.

Проблема інвалідності в Україні набуває особливої проблематики також у зв'язку із посиленням процесів старіння населення. У період між переписами 1959 та 2001 років частка населення, старшого за працездатний вік, зросла з 10,0 до 21,0 %. Чисельність людей з розладами і порушеннями стану здоров'я за таких обставин об'єктивно зростатиме навіть за умови, що більшість чинників ризику інвалідності будуть контрольованими [4–4].

Отож, за статистикою, по Україні серед недуг, що викликають інвалідність, перше місце посідають хвороби системи кровообігу — 32 %, серед населення працездатного віку — 21 %. Друге місце в структурі причин первинної інвалідності займають новоутворення — 15,4 % від усіх випадків у дорослого та 15,3 % серед працездатного населення. Варто зазначити, що в населення, постраждалого від наслідків аварії на ЧАЕС, злоякісні новоутворення посідають перше місце серед при-

чин інвалідності. На третьому місці в структурі первинної інвалідності — хвороби нервової системи та органів чуття — 11,2 % у дорослого та 12,8 % у працездатного населення [1–5].

Основними джерелами фінансування програм та заходів соціального захисту інвалідів є державний бюджет, Фонд соціального захисту інвалідів, місцеві бюджети, Пенсійний фонд України, Фонд соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань, Фонд загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття (таб. 1).

Таблиця 1

Джерела фінансування програм та заходів щодо соціального захисту інвалідів

№ з/п	Джерела фінансування	Заходи соціального захисту інвалідів, які фінансуються
1.	Фонд соціального захисту інвалідів (кошти, що передаються до Фонду з загального фонду державного бюджету)	— забезпечення окремих категорій населення України технічними та іншими засобами реабілітації; — санаторно-курортне оздоровлення інвалідів; — забезпечення інвалідів та інвалідів-чорнобильців автомобілями
2.	Фонд соціального захисту інвалідів (суми адміністративно-господарських санкцій та пені, що сплачуються підприємствами, установами, організаціями за невиконання установленого нормативу працевлаштування інвалідів)	— фінансування заходів щодо соціальної, трудової, фізкультурно-спортивної та професійної реабілітації інвалідів, у тому числі: а) надання цільової позики на створення робочих місць, призначених для працевлаштування інвалідів; б) фінансування витрат на професійне навчання непрацюючих інвалідів
3.	Кошти, передбачені у Державному бюджеті України Міністрації України	— утримання медичних стаціонарів при протезно-ортопедичних підприємствах; — програма протезування (розробка та організація виготовлення виробів та комплектуючих виробів до протезів, ортопедичного взуття, засобів пересування); — надання матеріальної допомоги інвалідам, фінансова підтримка всеукраїнських громадських організацій інвалідів
4.	Державний бюджет (у вигляді субвенцій, трансфертів місцевим бюджетам)	— виплата державної соціальної допомоги інвалідам з дитинства та дітям-інвалідам, малозабезпеченим сім'ям з дітьми, надання субсидій на оплату житлово-комунальних послуг; — установа квартирних телефонів; — компенсаційні виплати на бензин, ремонт, техобслуговування автотранспорту та на транспортне обслуговування
5.	Місцеві бюджети	— пільги інвалідам згідно із законодавством України та нормативними актами, що приймаються місцевими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування
6.	Фонд соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України	— медична, професійна та соціальна реабілітація потерпілих на виробництві; — відшкодування шкоди, заподіяної працівникові внаслідок ушкодження його здоров'я або в разі його смерті
7.	Пенсійний фонд України	— пенсії по інвалідності
8.	Державний бюджет	— соціальні пенсії, пенсії по інвалідності внаслідок аварії на ЧАЕС, пенсії інвалідам з числа військовослужбовців та осіб начальницького і рядового складу
9.	Фонд ЗДСС України на випадок безробіття	— матеріальна допомога по безробіттю інвалідам, які звернулися до державної служби зайнятості; — надання роботодавцю дотацій для працевлаштування безробітних

Джерело: за результатами національної доповіді про становище інвалідів в Україні

Аналіз фінансового забезпечення інвалідів санаторно-курортними путівками за 2004–2007 роки і план на 2008 рік свідчить про те, що динаміка планових асигнувань та фактичного фінансування за програмою КПКВ 2507050 «Санаторно-курортне оздоровлення інвалідів» має тенденцію до зростання (таб. 2).

Так, за аналізований період, як планові, так і фактичні асигнування зросли більш, ніж у два рази і темпи росту, відповідно, склали 240,7 % та 242,3 %. На 2008 рік планова цифра становить 80011,9грн., тоді як у 2004 році на придбання санаторних путівок для інвалідів було передбачено 29087,6грн., в порівнянні з 2007 роком цей показник має зрости на 14,3 %.

Таблиця 2

Динаміка фінансування програми «Санаторно-курортне оздоровлення інвалідів»

тис. грн.

Показник	2004 рік	2005 рік	2006 рік	2007 рік	2007 до 2004, %	2008 (план)	2008 до 2004, %	2008 до 2007, %
Заплановані асигнування	29087,6	35251,4	45251,4	70000,0	240,7	80011,9	275,1	114,3
Фактичне фінансування	28843,9	35127,6	44762,2	69899,3	242,3	-	-	-

Джерело: за результатами національної доповіді про становище інвалідів в Україні

Це свідчить про те, що планові асигнування, які передбачаються у державному бюджеті на реалізацію державних програм соціального захисту інвалідів, мають позитивну динаміку, а витрати на реалізацію цих програм постійно збільшуються.

Проте, слід відмітити, що з кожним роком чисельність інвалідів, які потребують санаторно-курортного лікування, збільшується (за винятком інвалідів війни). Так, якщо у 2006 році на черзі для забезпечення санаторно-курортним лікуванням перебувало понад 124 тисячі інвалідів різних категорій, то у 2007 році — близько 145 тисяч. Разом з тим, рівень забезпеченості інвалідів путівками до санаторіїв досить незначний. Так, у 2006 році він склав лише 2,1 % від потреби [4–68]. Значний вплив тут відіграє і підвищення вартості путівок.

Таким чином, незважаючи на збільшення витрат на санаторно-курортне лікування інвалідів, фактичне забезпечення їх санаторно-курортними путівками досить незначне, що гальмує процес їх реабілітації та інтеграції до суспільства [4–69].

Одним із основних напрямків соціальної політики держави у сфері соціального забезпечення є працевлаштування та організація праці інвалідів у громадському виробництві. У складі всього зайнятого населення України працюючі інваліди становлять лише 1,5 %. Хоча слід зауважити, що фактично в Україні немає достовірної інформації про кількість працюючих інвалідів. Надаючи інвалідам допомогу у влаштуванні на роботу, держава прагне поєднати інтереси суспільства й інвалідів. У результаті працевлаштування інвалід отримує додаткове джерело доходів, що є для нього дуже суттєвим [7–104]. Для реалізації даного напрямку соціальної інтеграції інвалідів у суспільстві важлива роль відводиться виконанню бюджетної програми КПКВ 2507080 «Соціальна, трудова та професійна реабілітація інвалідів» (Таб. 3).

Таблиця 3

Фінансування витратків на виконання бюджетної програми «Соціальна, трудова та професійна реабілітація інвалідів»

(тис. грн.)

Назва бюджетної програми	Роки				2007 до 2004, %	2007 - 2004	2008 (9 м-ців)
	2004	2005	2006	2007			
«Соціальна, трудова та професійна реабілітація інвалідів»	158410,3	109364,1	167425,0	227635,3	143,7	69225,0	164279,8

Джерело: за результатами національної доповіді про становище інвалідів в Україні

Проведені дослідження свідчать про те, що видатки спеціального фонду державного бюджету на фінансування програми по реабілітації інвалідів зросли за період 2004–2007 років на 69225,0 тис. грн., або на 43,7 % і склали у 2007 р. 227635,3 тис. грн. За дев'ять місяців

2008 року цей показник вже становить 164279,8 тис. грн., тоді як у 2006 році в таких межах знаходився річний.

На виконання доручень Уряду передбачено створення 10 тис. робочих місць упродовж 2006–2009 років та не менш як 12 тис. робочих місць до 2011 року за рахунок коштів Фонду соціального захисту інвалідів (4–77).

Збільшились також видатки Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України на соціальний захист інвалідів. Так, у 2007 році у 4,2 рази Фондом більше витрачено на медичну, професійну та соціальну реабілітацію потерпілих на виробництві, ніж у 2003 році. У 2007 році обсяг витратків досяг 14556,3 тис. грн., на 2008 рік заплановано 207734,5 тис. грн.

Щорічно також збільшуються фінансування на забезпечення інвалідів продукцією соціального призначення. Якщо на 2005 рік обсяги фінансування на забезпечення інвалідів протезно-ортопедичними виробами, засобами пересування та реабілітації становили 172061,2 тис. грн., то на 2008 рік — 297160,1 тис. грн. та 114849,2 тис. грн. відповідно, або більше у 1,7 та 1,9 рази відповідно [4–74].

Проте, слід відмітити, що фінансування ряду соціальних програм установлено виходячи не із потреб інвалідів, а із фінансових та економічних можливостей держави. В результаті цього програми ще не у повній мірі забезпечують реальне поліпшення соціального захисту інвалідів.

Висновки. З огляду на вищезазначене змістом соціальної політики повинна стати докорінна зміна системи соціального захисту населення, спрямована на безумовну реалізацію гарантованих Конституцією та законами України прав людини у цій сфері.

Головне завдання — забезпечення працевлаштування інвалідів, залишається невирішеним. Зокрема, це спричинено невідповідністю напрямів підготовки потребам ринку праці; низькою конкурентоспроможністю інвалідів на ринку праці внаслідок недостатньої професійної підготовки; відсутністю необхідного досвіду; медичними показаннями і станом здоров'я інвалідів, що шукають роботу.

За відсутності у більшості договорів умов щодо штрафних санкцій за нестворення робочих місць для інвалідів продовжується практика довготривалого сто відсоткового авансування Фондом одержувачів фінансової допомоги замість поетапного виділення їм бюджетних коштів на зазначені цілі.

З метою зменшення навантаження на кошти Фонду, які формуються за рахунок адміністративно-господарських санкцій, потребує врегулювання також питання щодо виділення витратків на функціонування центрів реабілітації за окремою бюджетною програмою із загального фонду державного бюджету.

Аналіз сучасного становища інвалідів в Україні та міжнародні рекомендації і Конвенція ООН про права інвалідів дозволяють визначити основні завдання соціальної політики щодо інвалідів на державному та місцевому рівнях у фінансово-економічній сфері суспільного життя, а саме:

розробка та впровадження нових механізмів, які б забезпечували раціональне використання фінансових та матеріальних ресурсів з урахуванням індивідуальних потреб інвалідів;

фінансова підтримка підприємств громадських організацій інвалідів;

фінансування програм соціального захисту інвалідів у відповідності з реальними потребами;
залучення позабюджетних джерел фінансування на здійснення заходів щодо соціального захисту інвалідів;
гарантії надання системою соціального забезпечення широких послуг, а не створення системи забезпечення лише мінімального рівня для людей з обмеже ними можливостями.

Література

1. Дем'янчук О. Темпи інвалідності зростають /О. Дем'янчук // Інва. пет. — 2008. — №19. — С. 5.
2. Макарова О. В. Державні соціальні програми: теоретичні аспекти, методика розробки та оцінки: [монографія] / О. В. Макарова. — К.: Ліра-К, 2009. — 328 с.
3. Порядок використання у 2008 році коштів державного бюджету для надання фінансової підтримки громадським організаціям інвалідів // Інва. пет. — 2008. — №18. — С. 16–17.
4. Проект ТАСІС «Посилення регіональних соціальних служб». [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.mlsp.gov.ua/labour/sp/document/36508>.
5. Про становище інвалідів в Україні. Національна доповідь. — Київ, 2008. — 200 с.
6. Соціальні допомоги, пільги та послуги за законодавством України: збірник нормативних актів / упорядники: доц. Т. М. Додіна, проф. Г. І Чанишева. — Х.: ТОВ «Одісей», 2008. — 520 с.
7. Соціальні послуги: як побудувати українську модель на європейських підходах / Проект ТАСІС «Посилення регіональних соціальних служб». — Київ, 2006. — 225 с.
8. Сташків Б. І. Право соціального обслуговування / Б. І. Сташків. — К.: «Знання», 2007. — 567 с.